

ІНФОРМАЦІЙНО-ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ БІБЛІОТЕКИ ТНПУ ім. В. ГНАТЮКА: ДОСВІД СТВОРЕННЯ І ВИКОРИСТАННЯ

Чайка І.

ТНПУ ім. В.Гнатюка

Розвиток сучасного суспільства вимагає від роботи бібліотеки все ширше запроваджувати новітні технології на основі комп'ютерної техніки та віртуального забезпечення вимог читачів. Рівень інформатизації бібліотек вищих начальних закладів є головною умовою ефективності впровадження нових освітніх технологій та вдосконалення бібліотечно-інформаційного забезпечення навчального процесу.

Бібліотека нашого університету не стоїть осторонь цих процесів. Упровадження в бібліотеку інформаційних технологій, а також створення нових електронних ресурсів, насамперед, пов'язані з внесенням змін в організаційно-штатний розклад і проведенням спеціальних навчальних занять з персоналом. Під час освоєння автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи (АБІС) "УФД-бібліотека" збережено основні структурні підрозділи бібліотеки і створено відділ науково-інформаційного забезпечення та автоматизації бібліотеки з такими основними функціями:

- упровадження та вдосконалення програмно-технічних засобів АБК (автоматизований бібліотечний комплекс);
- створення власних інформаційних ресурсів;
- ретроконверсія каталогів;
- створення WEB-сайту бібліотеки;
- виконання низки сервісних функцій (експорт-імпорт даних (1С-бухгалтерія), обробка статистичних даних, формування складних звітів тощо);
- навчання, консультації, допомога співробітникам і користувачам бібліотеки.

До створення електронних інформаційних ресурсів бібліотеки залучаються всі її підрозділи, здійснюється комплексна автоматизація, яка передбачає вирішення наступних завдань:

- автоматизація всіх підрозділів бібліотеки із збереженням, в основному, існуючої структури і прийнятого розподілу функцій,
- повна автоматизація функціональних обов'язків персоналу на кожній технологічній ділянці, у тому числі традиційних для бібліотеки функцій і нових функцій, що виникають у зв'язку з автоматизацією бібліотеки;
- введення в дію електронних каталогів (ЕК) з паралельним використанням традиційного довідково-пошукового апарату (системи карткових каталогів і картотек);
- комплектування, поряд з фондами документів у традиційному форматі, фондів електронних видань (ФЕВ) на машинних носіях (компакт-дисках, магнітних і магнітооптичних дисках великої ємності тощо);
- забезпечення оперативного, вільного і зручного доступу до ЕК і до ФЕВ внутрішніх користувачів (бібліотекарів і відвідувачів бібліотеки) і зовнішніх користувачів (через мережу Інтернет);
- створення можливості виходу з автоматизованого робочого місця (АРМ) бібліотеки (персоналу і відвідувачів) у зовнішні комп'ютерні мережі;
- здійснення обміну повнотекстовими документами з іншими бібліотеками та організаціями.

З огляду на це, важливим було питання визначення пріоритетів різних технологічних функцій та встановлення почерговості їх автоматизації.

У системі пріоритетів першочергове значення мало впровадження автоматизованої обробки нових надходжень з метою оперативного створення електронного каталогу нових надходжень. Цей процес розпочався у 2001 р. під час обробки нових надходжень документів і охопив всі види видань.

З 2003 року почали формувати ЕК статей та інших складових частин документів.

Процес ретроконверсії карткових каталогів (картотек) тривалий і потребує значних затрат часу. Але без вирішення цієї ключової задачі електронний каталог залишається неповним.

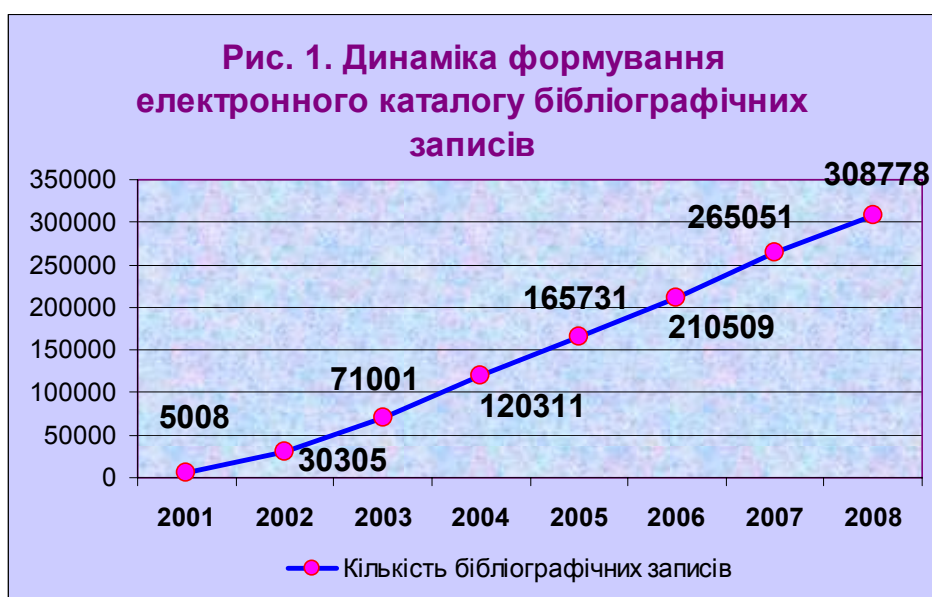
Ретроконверсія здійснюється поетапно:

I етап – 2003-2004 роки. Було здійснено ретроконверсію каталогів читальних залів.

II етап – 2005 рік. Ретроконверсія літератури, яка зберігається у книгосховищі (документи з 1985 року видання).

III етап – 2006 р. почалася ретроконверсія каталогів абонементу художньої літератури та абонементу навчальної та наукової літератури.

Динаміку наповнення ЕК бібліографічними описами зображено на рис. 1.

Щороку ЕК поповнюється бібліографічними записами на 40-50 тис.

ЕК складається з різних структурних розділів (табл. 1).

Таблиця 1

Електронний каталог бібліографічних записів

Електронний каталог	Рік							
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
книг	1734	4952	25231	50700	65501	76691	85310	97124
авторефератів дисертацій	1618	1803	2039	2319	2693	3158	3453	3731
дисертацій	54	78	91	111	141	192	229	257
дипломних робіт			847	1838	2840	3842	4141	5971
періодичних видань	1602	23465	34712	40154	53095	66211	93113	98032
бібліографічних описів			7975	23700	39057	57662	78354	100469
CD-дисків		7	106	184	291	329	451	550
Допоміжні записи			71001	1305	2113	2424	2459	2644
Кількість бібліографічних записів	5008	30305	71001	120311	165731	210509	265051	308778

Структура записів у базу даних електронного каталогу відображає набір полів (даних), заданий діючими національними і міждержавними стандартами, ураховує сформовані стереотипи роботи з опублікованими документами бібліотекарів і читачів. Засоби пошуку документів значно полегшують роботу користувача при формуванні пошукових запитів, а саме: наявність декількох варіантів (режимів) пошуку («Швидкий пошук», «Пошук по номеру екземпляра», пошук за «Структурним запитом», пошук по «Зведеному опису», пошук «За зазначений період»).

Про необхідність та ефективність електронного каталогу свідчать такі дані (рис. 2): у 2005 році було 23565 звернень читачів, у 2006 р. – 54600, у 2007 р. – 70000, а за січень-вересень 2008 року більше 73000 запитів.

Паралельно відбувається штрихкування документів з метою забезпечення їх видавання через електронний формуляр. Різні види документів маркуються різними типами штрих-кодів (рис. 3).

Повноцінному інформаційному забезпеченню фахових потреб читачів Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка документами, що мають підвищений попит, сприяє й створення повнотекстової електронної БД.

Рис. 3. Зразки штрих-кодів для брошур, книг, дисертацій, авторефератів, CD-дисків.

Основними шляхами наповнення віртуальної бібліотеки електронними документами є:

- 1) електронні версії видань працівників університету;
- 2) сканована за замовленнями кафедр навчальна, наукова та художня література;
- 3) запозичені електронні документи із відкритого доступу Інтернет;
- 4) закупівля та іміджеве розташування у бібліотеці ліцензованих CD-дисків.
- 5) отримання електронних документів з інших бібліотек відповідно заключних договорів про співпрацю.

Наповнення повнотекстової електронної БД відбувається інтенсивно (рис. 4).

Фонд електронних підручників і посібників містить навчальної літератури – 1000 назв, наукової і науково-популярної – 360, художньої – 441 та ін. Серед них є 325 публікацій праць викладачів ТНПУ ім. В.Гнатюка.

На перспективність цього напрямку роботи вказує динаміка звернення читачів до фонду віртуальної бібліотеки (рис. 5).

Особливу цінність бібліотеки становить фонд рідкісних видань, який нараховує 21275 документів. З 2004 р. здійснюється його поступова ретроконверсія. ЕК рідкісних видань нараховує 4250 назв (5082 примірники).

Важливим напрямом діяльності бібліотеки є науково-дослідна робота на тему “Інформаційна база навчальної та наукової діяльності бібліотеки ТНПУ ім. В. Гнатюка: від витоків до сучасності”, яка зареєстрована в УкрІНТІ.

Проведення наукових досліджень із стародруками та рідкісними виданнями є одним із пріоритетних напрямів діяльності бібліотеки.

У процесі науково-дослідної роботи було підготовлено й видано науково-бібліографічні покажчики:

1. “Каталог фонду рідкісних видань бібліотеки ТНПУ ім. В. Гнатюка. 74. Освіта. Педагогічні науки (1792-1939 рр.)”.
2. “Каталог фонду рідкісних видань бібліотеки ТНПУ ім. В. Гнатюка. 63. Історія. Історичні науки (1722-1939 рр.)”.
3. “Каталог фонду рідкісних видань бібліотеки ТНПУ ім. В. Гнатюка. 28. Біологічні науки (1762-1972рр.)”.

На сьогоднішній день здійснюється робота над бібліографічним показником “Філологічні науки”.

Важливим етапом комп’ютеризації та автоматизації бібліотеки стало запровадження з 1.09.2006 р. електронної видачі навчальної літератури на абонементі (рис. 6), що дозволило збільшити кількість виданих документів та значно скоротити час на обслуговування читачів (рис. 7).

З вересня 2008 року була запроваджена видача літератури на художньому абонементі бібліотеки. Таким чином, всі працівники університету, студенти І-

IV курсів обслуговуються на абонементях через електронний формуляр. Стає можливим відслідкувати не тільки загальну кількість документів, що зберігаються в фондах бібліотеки, але й їх наявність у користувачів.

На сучасному етапі створення web-сайтів бібліотек є одним із пріоритетних завдань. Це може забезпечити доступ користувачів як свого навчального закладу, так й інших, до фондів власного навчального закладу, так і до фондів інших установ України і світу. Сайт бібліотеки ТНПУ ім. В. Гнатюка функціонує з 2003 року і має розгорнуту структуру з великою кількістю сторінок. Посилання на сайт бібліотеки є вже на першій сторінці сайту нашого університету. З вересня 2008 року було змінено дизайн сайту, здійснено корегування його структури та наповненості.

Сайт бібліотеки надає послуги:

- пам'ятку читачеві, яка знайомить з історією бібліотеки, правилами користування і режимом роботи, довідковим апаратом бібліотеки і роботою з ним, фондом рідкісної літератури тощо;
- пошук документів за електронним каталогом (станом на 15 жовтня 2008 р., складає 308789 записів (оперативність оновлення інформації – в режимі реального часу);
- електронні версії наукових записок університету (більше 180 випусків);
- списки нових надходжень літератури, які оновлюються щоквартально;
- список періодичних видань, які отримує бібліотека в поточному році;
- посилання на сайти бібліотек світу, пошукові системи, електронні газети і журнали України, закордонні електронні журнали та бази даних серед яких: (LISTA-Library, Information Science & Technology Abstracts – професійна база даних для бібліотечних та інформаційних працівників. База даних містить більше 600 повнотекстових журналів, книг, дослідницьких звітів, матеріалів конференцій з усіх проблем бібліотечної справи та інформаційних технологій; Довідник Журналів Відкритого Доступу – безкоштовний доступ до повнотекстових рецензованих наукових журналів з усіх галузей знань та

різними мовами. Більше 2009 назв журналів, 501 – з постатейним пошуком. (82602 статей);

- посилання на каталоги основних видавництв України;
- список документів обмінного фонду; електронні тематичні виставки.

Є сторінка для молодих науковців, на якій проінформовано про нові вимоги ВАК України (за матеріалами Бюлетеня ВАК України № 3 за 2008 р.) до оформлення списку літератури згідно з новим ГОСТом «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання» (ДСТУ ГОСТ 7.1:2006) та подано зразок оформлення палітурки, титульної сторінки та інших елементів видання.

З метою активізації довідково-бібліографічного обслуговування читачів на сайті почала діяти сторінка віртуальної довідки, почав формуватися електронний фонд рекомендованих списків літератури.

Електронна довідка виконується відділом бібліографії, який здійснює довідково-бібліографічне та науково-інформаційне обслуговування студентів, викладачів та всіх користувачів бібліотеки. Довідка виконується протягом 2 робочих днів з дати надходження.

Досягти зазначених показників не можна було б без технічного забезпечення. Університет має потужну мережу – понад 1300 комп'ютерів. З грудня 2004 р у бібліотеці функціонує читальний зал "Електронних ресурсів", читачами якого стали 3226 студентів. У бібліотеці створено 32 АРМ.

У наших планах розширення електронного обслуговування студентів і працівників, запровадження з вересня 2009 року видачі літератури через електронні формуляри в читальних залах бібліотеки; можливість отримання читачем повнотекстових електронних документів.